

УДК 811.161.2(075)(091)(439)

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЧАТКІВЦІВ В УГОРЩИНІ

Вікторія Лебович

*Будапештський університет імені Лоранда Етвеша,
кафедра української філології,
Múzeum krt. 4/D, fsz. 3. Budapest, 1088, Угорщина,
тел.: 361 4116500
ел. пошта: leboviki@gmail.com*

Розглянуто історію створення підручника української мови для початківців „Доброго дня, Україно!” в Будапештському університеті імені Лоранда Етвеша.

Ключові слова: українська мова як іноземна, Будапештський університет, підручник української мови для початківців.

Після Другої світової війни в Угорщині в галузі вищої освіти відбулися значні зміни. У 1950 році Будапештський університет ім. Петера Пазманя було перейменовано в Університет ім. Лоранда Етвеша на честь всесвітньо відомого фізика, колишнього ректора університету.

1957–1958 навчальний рік „став роком консолідації, підготовки подальших завдань. (...) почалась реформа підготовки викладачів” [3: 351]. У постанові Міністерства Просвітництва „Директиви подальшого розвитку нашої системи освіти” вимагали розробки та створення нових навчальних планів і програм до 1965 року [3: 11].

Заступник ректора з наукової роботи Бела Лендел 24 листопада 1960 року в „Оцінці наукової діяльності університету” зауважив, що на факультеті гуманітарних наук проблема пов’язана насамперед із нестачею „фахівців, а не кафедр”, та наголосив, що в університеті ще треба викладати також історію музики, іврит, фонетику та україністику [Див.: 2]. А 27 січня 1961 року на засіданні наукової ради факультету гуманітарних наук уже обговорювали питання про створення нового українського відділення [4].

З того часу на кафедрі російської філології в Будапештському Університеті імені Лоранда Етвеша багато студентів закінчило відділення української філології. Усю роботу щодо підготовки та розробки навчального матеріалу для студентів українського відділення виконала Віра Іванівна Сердюк, за прізвищем чоловіка Віра Шер.

Навчальна програма „Для відділення української мови та літератури”, яку теж написала Віра Шер, була надрукована 1964 року в серії „Програм факультетів гуманітарних наук” під номером 35 у видавництві „Танкеньвкіадо” і містила у собі такі розділи: українську граматику, історію української літератури, обов’язкову літературу, питання сучасної української культури, мовну та стилістичну практику [1: 13].

Віра Іванівна Сердюк народилася у Радянському Союзі, у Ростові-на-Дону 1922 року. Вчилася у вищих навчальних закладах Ленінграда, Києва і пізніше Будапешта. З 1951 року працювала старшим науковим співробітником у бібліотеці Угорської Академії Наук.

23 жовтня заступник директора бібліотеки Золтан Фодор на прохання університету дозволив Вірі Шер працювати в Будапештському університеті ім. Лоранда Етвеша з 1961-1962 навчального року [5], і працювала вона на кафедрі російської мови та літератури, де викладала як на українському, так і на російському відділенні до 1982 року. Кандидатську дисертацію на тему „Українська класична та радянська література в Угорщині (1864-1964)” Віра Шер захистила 1966 року.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року в Угорщині помітно підвищилася зацікавленість україністикою, що навесні 2002 року привело до відкриття кафедри української філології в Будапештському університеті ім. Лоранда Етвеша. Ідея створення кафедри виникла під час першого офіційного візиту прем'єр-міністра України Анатолія Кінаха за кордон, який відбувся саме до Угорщини 2 серпня 2001 року.

Нові умови викликали нові вимоги до завдань. Ідея створення підручника української мови нового типу виникла у мене та моєї колеги Ірини Осипової на початку 90-х років, після проголошення незалежності України, майже одночасно. Якось ми зустрілися в університеті, і я навіть вже не пам'ятаю, хто першим запропонував: „Напишімо підручник української мови на кшталт «Здрастуйте!»”.

Серія сучасних підручників російської мови для початківців під назвою „Здрастуйте!” була створена авторами кафедри російської філології Будапештського Університету ім. Лоранда Етвеша у 80-90-х роках (М. Келле, І. Осипова, І. Вуйович: Здрастуйте! 1., International House Budapest, 1987; М. Келле, І. Осипова: Здрастуйте! 2., International House Budapest., 1987; І. Осипова, М. Келле: Здрастуйте! 3., International House Budapest, 1994). Підручники, крім Угорщини, використовували у Німеччині, Нідерландах, Польщі та Норвегії. До підручників був також створений відеокурс російської мови, який придбали та декілька разів передавали телеканали Швеції, Австрії та Японії.

Протягом багатьох місяців ми утрюх працювали у помешканні Віри Шер. Вона, на жаль, назавжди залишила нас 1997 року, тому, коли підручник був готовий, ми з Іриною присвятили його пам'яті нашого вчителя та колеги Віри Іванівни Шер.

Багато місяців тривала цікава, весела, але кропітка і ретельна праця, завдяки якій був створений каркас підручника, розроблена його структура, визначені методичні принципи, метою яких було забезпечити розвиток мовленнєвої діяльності студентів та учнів, які вивчають українську мову як іноземну на початковому етапі. До цих методичних принципів належить орієнтація на говоріння, розвиток практики говоріння, подання граматичного матеріалу виключно на комунікативно цінних мовних зразках, строгий та дбайливий добір та послідовність подання нового матеріалу. Нам вдалося створити сучасний, цікавий, кольоровий підручник, метою якого було засвоєння комунікативно цінної лексики, поряд із послідовним вивченням граматичних засад мови у привабливій та розважальній формі. Єдиною перешкодою виходу підручника у світ був брак коштів для його видання.

Ми зібрали рецензії, писали листи у вітчизняні та зарубіжні інстанції, органи та відомства, склали кошториси, зверталися за допомогою до угорських та українських підприємців. Наголошували, що ми, викладачі Будапештського університету, створили підручник української мови нового типу для початківців, яким можуть користуватися будь-які початківці у будь-якій країні світу, що підручник розрахований на всіх, хто бажає швидко навчитися спілкуватися українською мовою незалежно від віку, рідної мови та фаху. Ми писали, що вивчення української мови є важливим засобом забезпечення національної самосвідомості

народу, збереження його етнічних та культурних цінностей, тому підручник стане у пригоді українській меншині, яка проживає за кордонами України також. Ми наголошували, що у підручнику використана сучасна методологія викладання світових мов, що для підручника характерна комунікативна спрямованість, актуальна лексика та фразеологія, чітка і точна граматики, багатий розважальний матеріал та кольорові малюнки тощо.

Єдиним результатом усіх наших звернень та пошуків була підтримка Фондації Відкритого Суспільства Джоржа Сороса, яку ми отримали в середині 90-х років на підготовку 617 малюнків - ілюстрацій підручника. Ілюстратором був Ю Зе Мін, лікар китайської та європейської медицини із двома дипломами, який приїхав працювати в Угорщину. Сьогодні Ю Зе Мін перекладає угорську художню літературу китайською мовою. Треба відверто визнати, що малюнки майже десятилітньої давності на початку XXI століття, виявилися вже трохи застарілими, але можливостей для створення нових ілюстрацій у нас не було.

Більше грошей на видання нам знайти не вдалося, робота над підручником була припинена, він тимчасово потрапив у шухляду письмового стола.

У 2005 році завідувач Кафедри української філології Андраш Золтан якось подзвонив мені та сказав: „Або зараз, або ніколи!”, і повідомив про програму оновлення структури та змісту навчання у галузі вищої освіти, в рамках якої в Будапештському університеті ім. Лоранда Етвеша було створено більше сімдесяти нових підручників. Ми з Іриною та Наталкою Коляджин, яка в той час працювала лектором української мови на кафедрі української філології і стала мовним лектором нашого підручника, знову взялися до роботи: переробили, доповнили, дописали підручник.

У листопаді 2005 року була підписана угода про створення нового навчального матеріалу між авторами підручника та консорцієм вищих навчальних закладів Угорщини під керівництвом тогочасного декана факультету гуманітарних наук університету Кароя Манхерца. Підручник треба було закінчити до 31 липня 2006 року.

Так народився підручник української мови для початківців під назвою „Доброго дня, Україно!” за підтримки Угорської Держави та Європейського Союзу в рамках Оперативної програми розвитку людських ресурсів Національного плану розвитку – 3.3.1. – Р. – 2004-09-0134/1.0, метою якої було оновлення структури та змісту навчання в галузі вищої освіти. Підручник, написаний виключно українською мовою, слугує також цілям створення єдиного європейського простору у галузі освіти, зокрема вищої освіти в дусі Болонської декларації.

Консорція вищих навчальних закладів підписала з авторами підручників, створених в рамках Оперативної програми розвитку людських ресурсів Національного плану розвитку, угоду про використання навчальних матеріалів, відповідно до якої протягом п'яти років усі права власності належали Консорції, яка безкоштовно розповсюджувала навчальні матеріали, але лише у цифровій формі. Коштів на видання підручників не вистачило. Передавання навчальних матеріалів здійснювалося за умови, що ніхто не мав права отримувати з них прибуток.

Після прийняття в Україні „Галузевої програми поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008-2011 роки”, затвердженої наказом міністра освіти і науки № 461 від 26 травня 2008 року, відповідно до наказу Президента України №244/2008 від 20 березня 2008 року, до нас звернувся проректор Закарпатського

угорського інститута ім. Ференца Ракоці II, пан Степан Черничко, із проханням передати підручник „Доброго дня, Україно!” для використання в школах Закарпаття із навчанням угорською мовою. Ми отримали на це дозвіл від Міністерства освіти та культури Угорщини в 2009 році. Українсько-угорське спільне підприємство ТОВ „ПоліПрінт” підготувало підручник до видання, а пан Черничко повідомив мене 6 червня 2010 року про те, що на видання 300 примірників підручника „Доброго дня, Україно!” потрібно 120 000 гривень. Ми знову звернулися за допомогою до різних інстанцій.

У лютому 2012 року пан Черничко повідомив, що Благодійний фонд управління Закарпатської Реформатської Церкви вже майже два роки тому виділив 40 000 гривень для видання книги і хоче отримати принаймні 100 примірників підручника.

Один-єдиний примірник виданого на кошти Благодійного фонду управління Закарпатської Реформатської Церкви підручника пан Черничко передав мені під час Міжнародної наукової конференції „Україно-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність”, яка відбулася у Берегові 18-19 жовтня 2012 року.

Підручником „Доброго дня, Україно!” складається із таких частин:

- фонетичної частини (сторінки 5-15), що знайомить учнів та студентів з українським алфавітом, дає можливість засвоїти написання та вимову українських літер;

- головної частини підручника – 30 уроків (сторінки 17-317);

- коротенької українознавчої інформативної частини (сторінки 319-333), – призначеної насамперед для викладачів, – у якій можна знайти інформацію про гімн та державний прапор України, тризуб, географічне положення, флору і фауну країни, кількість та склад населення, гроші України, дещо про Київ, „Заповіт” Тараса Григоровича Шевченка;

- граматичних таблиць (сторінки 335-344);

- та словника використаної у підручнику лексики (сторінки 346-355).

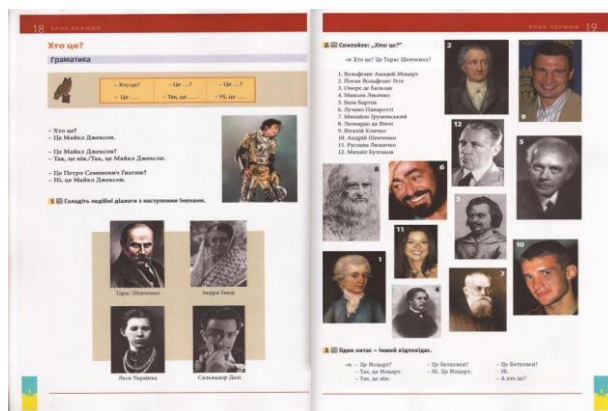
В основі 30 уроків підручника української мови для початківців лежить історія про українців. Петро Семенович Гнатюк та його дружина Оксана Тарасівна Гнатюк, які свого часу емігрували у Німеччину, разом зі своїм онуком, студентом-економістом Петером Шмідтом прилітають у Київ, перетинають кордон та їдуть у готель.

Гнатюки обмінюють гроші, відпочивають у Києві. Петер купує собі німецько-український словник, дід іде у перукарню, а бабуся – у церкву. Виявляється, що у пана Гнатюка у Києві є родичі, але він не знає, де вони живуть. Коли Петер довідався про їхню адресу та номер телефону, Петро Семенович подзвонив двоюрідному братові, і вони домовилися про зустріч. Гнатюки замовляють таксі, купують квіти, шампанське, київський торт і відвідують своїх родичів. Усі радіють, що зустрілися, їдять, п'ють, розмовляють. Петер знайомиться з Ольгою, своєю троюрідною сестрою. Але тут настає час прощатися, і не тільки з родичами, але й із першим томом підручника української мови для початківців.

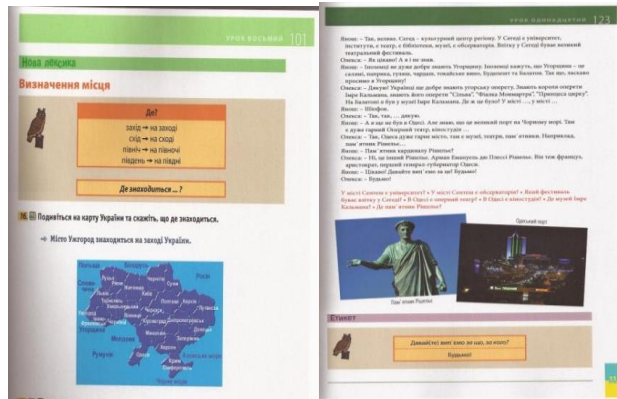
Кожний урок підручника починається невеличким описовим текстом або діалогом, який містить у собі приклади використання нового лексичного та граматичного матеріалу, що буде опрацьований у цьому блоці. Наприклад, у третьому уроці з граматичного матеріалу подано засвоєння присвійних займенників та заперечення, а з лексики – тема „Родина”. Завдання до нового матеріалу поступово ускладнюються від механічного повторення до повністю самостійного творчого використання засвоєних граматичних форм та лексичних одиниць. Щоб полегшити використання підручника на початковому етапі, у ньому використані також піктограми, наприклад, для позначення граматичного роду або засобу виконання завдання: усно, письмово, із словником.

Ми намагалися додати в підручник якомога більше української культурологічної інформації. Уже під час виконання першого та другого завдання першого уроку учні знайомляться з іменами відомих українців – Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Віталія Кличка, Андрія Шевченка, Руслани Лижичко.

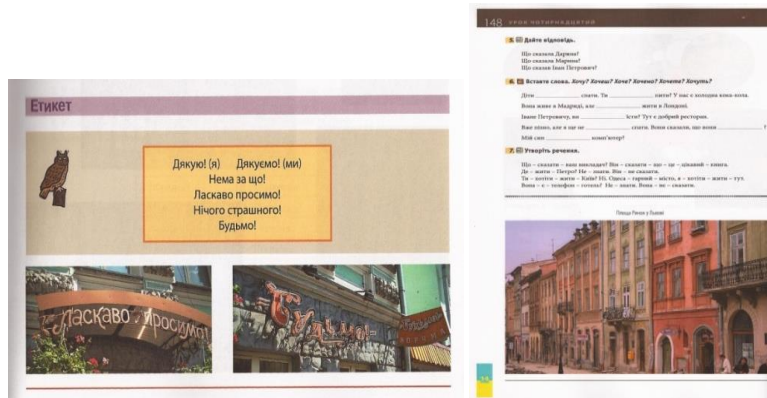

Або, наприклад, у восьмому уроці під час засвоєння місцевого відмінка в одному завданні фігурує карта України з найбільшими містами країни. А в одинадцятому уроці ми написали діалог двох істориків – угорця та українця, які зустрілися та познайомилися в Одесі на конференції. Вони розмовляють про свої рідні міста Сегед та Одесу. Завдання, крім повторення засвоєного матеріалу, дає також можливість для наведення цікавої культурологічної інформації про короля угорської оперети Імре Кальмана та першого генерал-губернатора Одеси Армана

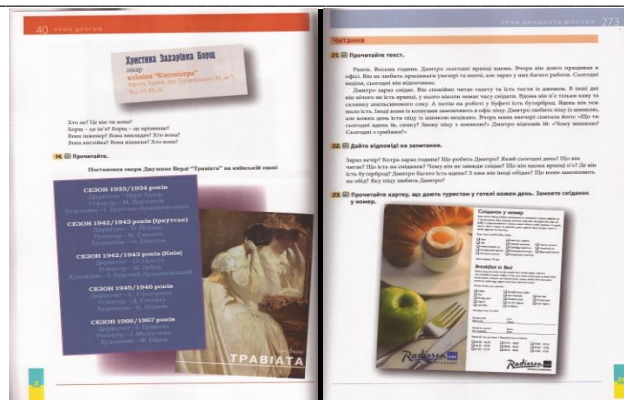
Емануеля дю Плессі Рішельє, що був лише родичем славнозвісного кардинала Рішельє.

У підручнику використано також багато фотографій, які ми робили у Києві, Львові, Ужгороді. Ми використовуємо їх, пояснюючи новий матеріал, у завданнях, з метою ілюстрації, а також просто для збагачення знань учнів про Україну. Ось, наприклад, новий матеріал з мовного етикету та чудове фото львівської площі Ринок.

Під час перебування в Україні ми збирали різні інформаційні, рекламні матеріали, листки, анкети, програмки тощо, які теж використали у підручнику, наприклад, програмка театру опери та балету в кінці другого уроку або картка для замовлення сніданку в готелі „Radisson” у Києві в кінці двадцять шостого уроку.

На закінчення дозвольте перерахувати головні методичні принципи підручника української мови для початківців „Доброго дня, Україно!“:

- введення нового матеріалу, як мовного, лексичного, так і граматичного на комунікативно цінних мовних зразках, якими іноземці можуть зразу ж користуватися;
- побудова матеріалу підручника на таких мовних ситуаціях та зразках, які насамперед необхідні іноземцю в чужомовному середовищі;
- дотримання принципу послідовного введення нової лексики та граматичного матеріалу;
- чіткий добір навчального матеріалу;
- різноманітність та цікавість форм обробки нового матеріалу;
- традиційна форма подання вправ з метою забезпечити спочатку механічне закріплення з подальшим все більше творчим використанням засвоєного матеріалу поряд з чітким дотриманням вимог комунікативної цінності;
- одночасне використання свідомих та несвідомих методів засвоєння граматики;
- постійне та послідовне використання введених мовних одиниць.

Самуїл Маршак писав: „У каждой книжки своя судьба, своя долгота века“. Історія створення підручника української мови для початківців „Доброго дня, Україно!“ є яскравим доказом цього твердження. Але будемо сподіватися, що це ще не повністю завершена його доля, адже він вартий того, щоб ним користувалося якомога більше охочих вивчати українську мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. A bölcsészettudományi karok programjai 35. Ukrán nyelv és irodalom szak. Tankönyvkiadó. – Budapest, 1964.
2. Az egyetem tudományos munkájának felmérése // Egyetemi Tanács ülése. – Budapest, 1960. október 24.
3. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Története 1635-1985. – Budapest, 1985.
4. Feljegyzés a Bölcsészettudományi Kar 1961. január 27-én tartott Dékáni Tanácsüléséről. 1413-754/1961. – Budapest, 1961. október 23.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2012
доопрацьована 15.10.2012
прийнята до друку 10.01.2013

THE HISTORY OF CREATING A UKRAINIAN TEXTBOOK FOR BEGINNERS IN HUNGARY

Victoria Lebovych

*Loránd Eötvös Budapest University
Chair of Ukrainian Studies,
Múzeum krt. 4 / D, fsz. 3. 1088 Budapest, Hungary,
phone: 361 4116500
e-mail: leboviki@gmail.com*

The article examines the history of creating the Ukrainian textbook for beginners called „Hello, Ukraine” at the Loránd Eötvös University in Budapest.

Key words: Ukrainian as a foreign language, University of Budapest, Ukrainian textbook for beginners.

ИСТОРИЯ СОЗДАНИЯ УЧЕБНИКА ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ В ВЕНГРИИ

Виктория Лебовыч

*Будапештский университет им. Лоранда Этвеша,
кафедра украинской филологии,
Múzeum krt. 4/D, fsz. 3. 1088 Будапешт, Венгрия,
тел.: 361 4116500
эл. почта: leboviki@gmail.com*

Рассмотрена история создания учебника по украинскому языку для начинающих „Доброго дня, Украина!” в Будапештском университете имени Лоранда Этвеша.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, Будапештский университет, учебник украинского языка для начинающих.